

Historiallinen kuntasotku

Kohuttu uudistus jää näpertelyksi.
Samaan aikaan kuntien velkakierre syvenee.

Teksti
Jouko Marttila
Kuvitus
Anssi Keränen

Kuntatalouden kurjistuminen jatkuu, olipa kuntien lukumäärä mikä tahansa. Näin uskoo Turun yliopiston kansantaloustieteen professori **Matti Virén**. Karttajarjoitukset ovat hänen mielestään väärä tapa lähestyä kuntakentän todellisia ongelmia.

Poliitikot ja media ovat kääntäneet huomion kuntatalouden velkaantumisesta ja muista vakavista oireista kuntarajojen piirtelyyn. Julkisuudessa väitellään, montako kuntaa Suomeen jää, kun kymmenet kunnat taiteilevat vararikon partaalla. Koko kuntatalo-

us kuluttaa jatkuvasti enemmän kuin tienaa.

Joka viides Suomessa käytetty euro kuluu kuntataloudessa. Enimmillään kunnat työllistivät muutama vuosi sitten puoli miljoonaa suomalaista, kun 1970-luvun alussa lukumäärä oli alle 200 000. Kuntien menot ja työntekijämäärä kääntyivät historian kovimpaan kasvuun juuri laman alla 1980-luvun lopun nousukaudella. Menojen kasvua ei näytä pysäyttävän mikään.

Puolet kaikkien kuntien menoista syntyy 20 suurimmassa kaupungissa. Vastaavasti alle 10 000 asukkaan kunnat, joita on selvä enemmistö, käyt-

tävät vain viidesosan kaikista kuntatalouden menoista. Pieniä kuntia yhdistämällä kokonaismenot eivät juuri muutu.

"Kuntien menot on automatisoitu. Kenelläkään ei ole vastuuta tai min-käänlaista kannustinta yrittää hillitä menoja. Pääinvastoin, määrärahojen kuluttaminen on kunnia-asia. Pelkään, että kuntauudistus pahentaa tilannetta, kun taloudellinen vastuu karkaa entistä kauemmaksi ja politiikointi lisääntyy", kuntataloutta tutkinut professori Matti Virén murehtii.

Kun menojen kasvu ylittää tulot, reikää paikataan tasaisesti kasvavalla velalla. Kuntien ja kuntayhtymien yh-

Jos kustannukset todella laskisivat kuntakoon myötä, Suomeen tarvittaisiin vain yksi kunta.

teenlaskettu lainakanta oli viime vuoden lopussa lähes 14 miljardia euroa. Asukasta kohti velkaa on jo yli 2 000 euroa eli saman verran kuin kunnat käyttävät vuodessa terveyden- ja vanhustenhuoltoon.

Hallinto pöhötty

Menojen kasvua selitetään väestön ikääntymisellä ja terveydenhuollon kustannusten nousulla, mutta hallintobyrokratialla on oma osuutensa. Virkamiesten ja virkanimikkeiden lukumäärä on kunnissa kasvanut moninkertaisesti asukasluvua nopeammin. Kuntien työntekijöitä ajetaan entistä kapeampien alueiden erityisosajiksi, mikä lisää kustannuksia ja luo tehotomuutta.

"Kunta-alan palkat ovat nousseet jatkuvasti tuottavuutta ja yleistä palkkakehitystä nopeammin. Kunnat tuottavat liikaa palveluita. Jos kunta olisi yritys, sen hallitus vaatisi toimivaa johtoa saneeraamaan, myymään rönsyjä ja keskittymään ydintehtäviin, kuten terveyteen ja koulutukseen, joista niistäkin osan voivat tuottaa yksityiset yritykset", professori Virén pohtii.

Virénin mielestä kuntien hallintoorganisaatio on kaikin puolin kummallinen. Luottamusmiesten asema johtaa omituisiin tilanteisiin. Esimerkiksi palomies voi kunnanhallituksen puheenjohtajana käyttää palopäällikköä, eli esimiästään, suurempaa päätösvaltaa pelastustoimen kehittämisessä. Toisaalta poliitikot, virkamiehet ja luottamusmiehet pakenevat jatkuvasti vastuuta toistensa selän taakse.

"Yksikään poliitikko ei uskalla tarttua näihin ongelmiin, koska puolueet puolustavat omia asemiaan kunnallispolitiikassa aina lautakuntatasolta val-

tuustoon ja kunnanhallitukseen. Mielestäni koko järjestelmä on tältä osin kelvoton. Kyse on näennäisdemokratiasta, jossa kukaan ei vastaa mistään", kansantaloustieteen professori Matti Virén lataa.

Ihannekokoa ei ole

Kasvualueiden ja syrjäseutujen välinen raja jyrkkenee vauhdilla. Maa-seutu tyhjenee, ja autioituvat kunnat elävät pelkän valtiontuen varassa. Kehitysalueilla asukkaiden ansiotulot ja kuntien verokertymä jäävät alle puoleen parempiosaisten kuntien tulotasa- sista. Suurten kaupunkien ympärillä pienetkin kunnat voivat hyvin, koska niihin muuttaa sekä uusia yrityksiä että työikäistä väestöä.

Kuntakoko ei kerro mitään tehokkuudesta eikä ratkaise kunnan elinkelpoisuutta, vaikka hallitus puhuu kiivaasti kuntaliitosten puolesta. Kuntien tehokkuudesta tehdyt tutkimukset osoittavat, että korkeimmat asukaskohtaiset kustannukset syntyvät usein juuri suurimmissa kunnissa. Kuntakokoa ratkaisevampi tekijä on palveluiden määrä ja se, miten ne on järjestetty. Jos kustannukset todella laskisivat kuntakoon myötä, Suomeen tarvittaisiin vain yksi kunta.

"Jos valtio ja kunnat sitoutuvat tuottamaan koulutus- ja terveyspalveluita käytännöllisesti katsoen ilmaiseksi, kysyntä ja kustannukset kasvavat rajattomasti. Kilpailu yksityisten tuottajien kanssa toisi tehokkuutta, mutta sitä ei sallita", professori Virén uskoo.

Suuria kuntia riivaa pöhötauti, jossa virkamiesten ja kalliiden palvelujen, kuten kulttuurin ja liikunnan monitoimikeskusten määrää ja kulut karkaavat käsistä. Pientenkin kuntien välillä on

eroja. Runsaan tuhannen asukkaan Savukoski Lapissa käyttää toimintamenoihinsa noin 50 prosenttia enemmän asukasta kohti kuin Oulun kupeessa sijaitseva Lumijoki. Helsinki puolestaan on samalla tasolla Savukosken kanssa eniten rahaa käyttävien kuntien joukossa.

Loputonta rahanjakoa

Kuntatalouden kummallisuuksiin kuuluu, että menot kasvavat, olipa talouden tilanne mikä tahansa. Jos verotuloja kertyy odotettua enemmän, niin menoja lisätään. Rahaa ohjataan silloin etenkin kulttuuri- ja sivistysmenoihin. Jos kunnan tulot yllättäen vähenevät, menoja ei leikata, vaan ero katetaan velalla.

Tiukasta taloustilanteesta huolimatta valtio ja kunnat jakavat rahaa monenkirjajaan kansalaistoimintaan. Turusta kotoisin oleva Matti Virén ihmettelee, miksi Turun kaupunki tukee miljoonilla euroilla järjestöjä, jotka piilottelevat tilejään julkisuudelta. Tukea ovat saaneet esimerkiksi Finnish-Irish Society, Siviilipalvelusmiesliitto, Suomi-Kuuba-Seura, Suuntana Suvaitsevaisuus, Taivaanrannan Maailmat, Turun Nuoret Kotkat, Turun Poliisin Eläkeläiset ja 608 muuta organisaatiota.

"Turku ottaa jatkuvasti lisää velkaa, mutta jakaa samalla rahaa mihin tahansa tarkoituksiin. Tätä tapahtuu kaikkialla. Jos harrastajat eivät halua itse rahoittaa omaa kansalaistoimintaansa, niin ei kai se muiden veronmaksajien tehtävä ole", Virén ihmettelee. ■

Artikkelien välillä kirjoittaja seuraa talouden ilmiöitä blogissaan <http://taludentulkki.com>

Historiallinen kuntasotku

Kohuttu uudistus jää näpertelyksi. Samaan aikaan kuntien velkakierre syvenee.

Teksti
Jouko Marttila
Kuvitus
Anssi Keränen

Kuntatalouden kurjistuminen jatkuu, olipa kuntien lukumäärä mikä tahansa. Näin uskoo Turun yliopiston kansantaloustieteen professori **Matti Virén**. Karttajarjoitukset ovat hänen mielestään väärä tapa lähestyä kuntakentän todellisia ongelmia. Poliitikot ja media ovat kääntäneet huomion kuntatalouden velkaantumisesta ja muista vakavista oireista kuntarajojen piirtelyyn. Julkisuudessa väitellään, montako kuntaa Suomeen jää, kun kymmenet kunnat taiteilevat vararikon partaalla. Koko kuntatalo-

us kuluttaa jatkuvasti enemmän kuin tienaa. Joka viides Suomessa käytetty euro kuluu kuntataloudessa. Enimmillään kunnat työllistivät muutama vuosi sitten puoli miljoonaa suomalaista, kun 1970-luvun alussa lukumäärä oli alle 200 000. Kuntien menot ja työntekijämäärä kääntyivät historian kovimpaan kasvuun juuri laman alla 1980-luvun lopun nousukaudella. Menojen kasvua ei näytä pysäyttävän mikään. Puolet kaikkien kuntien menoista syntyy 20 suurimmassa kaupungissa. Vastaavasti alle 10 000 asukkaan kunnat, joita on selvä enemmistö, käyt-

tävät vain viidesosan kaikista kuntatalouden menoista. Pieniä kuntia yhdistämällä kokonaismenot eivät juuri muutu. ”Kuntien menot on automatisoitu. Kenelläkään ei ole vastuuta tai min-käänlaista kannustinta yrittää hillitä menoja. Pääinvastoin, määrärahojen kuluttaminen on kunnia-asia. Pelkään, että kuntauudistus pahentaa tilannetta, kun taloudellinen vastuu karkaa entistä kauemmaksi ja politiikointi lisääntyy”, kuntataloutta tutkinut professori Matti Virén murehtii. Kun menojen kasvu ylittää tulot, reikää paikataan tasaisesti kasvavalla velalla. Kuntien ja kuntayhtymien yh-

Jos kustannukset todella laskisivat kuntakoon myötä, Suomeen tarvittaisiin vain yksi kunta.

teenlaskettu lainakanta oli viime vuoden lopussa lähes 14 miljardia euroa. Asukasta kohti velkaa on jo yli 2 000 euroa eli saman verran kuin kunnat käyttävät vuodessa terveyden- ja vanhustenhuoltoon.

Hallinto pöhöttö

Menojen kasvua selitetään väestön ikääntymisellä ja terveydenhuollon kustannusten nousulla, mutta hallintobyrokratialla on oma osuutensa. Virkamiesten ja virkanimikkeiden lukumäärä on kunnissa kasvanut moninkertaisesti asukaslukua nopeammin. Kuntien työntekijöitä ajetaan entistä kapeampien alueiden erityisosajiksi, mikä lisää kustannuksia ja luo tehottomuutta.

”Kunta-alan palkat ovat nousseet jatkuvasti tuottavuutta ja yleistä palkkakehitystä nopeammin. Kunnat tuottavat liikaa palveluita. Jos kunta olisi yritys, sen hallitus vaatisi toimivaa johtoa saneeraamaan, myymään rönsyjä ja keskittymään ydintehtäviin, kuten terveyteen ja koulutukseen, joista niistäkin osan voivat tuottaa yksityiset yritykset”, professori Virén pohtii.

Virénin mielestä kuntien hallinto-organisaatio on kaikin puolin kummallinen. Luottamusmiesten asema johtaa omituisiin tilanteisiin. Esimerkiksi palomies voi kunnanhallituksen puheenjohtajana käyttää palopäällikköä, eli esimestään, suurempaa päätösvaltaa pelastustoimen kehittämisessä. Toisaalta poliitikot, virkamiehet ja luottamusmiehet pakenevat jatkuvasti vastuuta toistensa selän taakse.

”Yksikään poliitikko ei uskalla tarttua näihin ongelmiin, koska puolueet puolustavat omia asemiaan kunnallispolitiikassa aina lautakuntatasolta val-

tuustoon ja kunnanhallitukseen. Mielestäni koko järjestelmä on tältä osin kelvoton. Kyse on näennäisdemokratiasta, jossa kukaan ei vastaa mistään”, kansantaloustieteen professori Matti Virén lataa.

Ihannekokoa ei ole

Kasvualueiden ja syrjäseutujen välinen raja jyrkkenee vauhdilla. Maa-seutu tyhjenee, ja autioituvat kunnat elävät pelkän valtiontuen varassa. Kehitysalueilla asukkaiden ansiotulot ja kuntien verokertymä jäävät alle puoleen parempiosaisten kuntien tulotasa- sista. Suurten kaupunkien ympärillä pienetkin kunnat voivat hyvin, koska niihin muuttaa sekä uusia yrityksiä että työikäistä väestöä.

Kuntakoko ei kerro mitään tehokkuudesta eikä ratkaise kunnan elinkelpoisuutta, vaikka hallitus puhuu kiivaasti kuntaliitosten puolesta. Kuntien tehokkuudesta tehdyt tutkimukset osoittavat, että korkeimmat asukaskohtaiset kustannukset syntyvät usein juuri suurimmissa kunnissa. Kuntakokoa ratkaisevampi tekijä on palveluiden määrä ja se, miten ne on järjestetty. Jos kustannukset todella laskisivat kuntakoon myötä, Suomeen tarvittaisiin vain yksi kunta.

”Jos valtio ja kunnat sitoutuvat tuottamaan koulutus- ja terveystaloudellisesti katsoen ilmaiseksi, kysyntä ja kustannukset kasvavat rajattomasti. Kilpailu yksityisten tuottajien kanssa toisi tehokkuutta, mutta sitä ei sallita”, professori Virén uskoo.

Suuria kuntia riivaa pöhötauti, jossa virkamiesten ja kalliiden palvelujen, kuten kulttuurin ja liikunnan monitoimikeskusten määrä ja kulut karkaavat käsistä. Pientenkin kuntien välillä on

eroja. Runsaan tuhannen asukkaan Savukoski Lapissa käyttää toimintamenoihinsa noin 50 prosenttia enemmän asukasta kohti kuin Oulun kupeessa sijaitseva Lumijoki. Helsinki puolestaan on samalla tasolla Savukosken kanssa eniten rahaa käyttävien kuntien joukossa.

Loputonta rahanjakoa

Kuntatalouden kummallisuuksiin kuuluu, että menot kasvavat, olipa talouden tilanne mikä tahansa. Jos verotuloja kertyy odotettua enemmän, niin menoja lisätään. Rahaa ohjataan silloin etenkin kulttuuri- ja sivistysmenoihin. Jos kunnan tulot yllättäen vähenevät, menoja ei leikata, vaan ero katetaan velalla.

Tiukasta taloustilanteesta huolimatta valtio ja kunnat jakavat rahaa monenkirjajaan kansalaistoimintaan. Turusta kotoisin oleva Matti Virén ihmettelee, miksi Turun kaupunki tukee miljoonilla euroilla järjestöjä, jotka piilottelevat tilejään julkisuudelta. Tukea ovat saaneet esimerkiksi Finnish-Irish Society, Siviilipalvelusmiesliitto, Suomi-Kuuba-Seura, Suuntana Suvaitsevaisuus, Taivaanrannan Maailmat, Turun Nuoret Kotkat, Turun Poliisin Eläkeläiset ja 608 muuta organisaatiota.

”Turku ottaa jatkuvasti lisää velkaa, mutta jakaa samalla rahaa mihin tahansa tarkoituksiin. Tätä tapahtuu kaikkialla. Jos harrastajat eivät halua itse rahoittaa omaa kansalaistoimintaansa, niin ei kai se muiden veronmaksajien tehtävä ole”, Virén ihmettelee. ■

Artikkelien välillä kirjoittaja seuraa talouden ilmiöitä blogissaan <http://taludentulkki.com>